

3. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. – 3-е изд. – Санкт-Петербург: Питер, 2003.
4. Kelly G. The psychology of personal constructs. – Vols. 1 and 2. – New York: Norton, 1955.
5. Maslow A.H. Motivation and personality, 3rd ed. – New York: Harper and Row, 1987.
6. Rodgers C. R. Client-centered therapy / I. L. Kutash, A Wolf (Eds.) // Psycho-therapist's casebook. – San Francisco: Jossey-Bass, 1986. – pp.
7. Rodgers C. R. Learning to be free / C.R. Rodgers & B. Stevens // Person to person: The problem of being human. – Walnut Creek, CA: Real people Press, 1967.
8. Rodgers C. R. Learning to be free / C.R. Rodgers & B. Stevens // Person to person: The problem of being human. – Walnut Creek, CA: Real people Press, 1967.
9. Rodgers C. R. Client-centered therapy / I. L. Kutash, A Wolf (Eds.) // Psychoterapist's Casebook, Theory and Technique in Practice. – San Francisco: Jossey-Bass, 1986.
10. Bugental J.F.T. The third force in psychology // Journal of Humanistic Psychology. – 1964. – V. 4, № 1.
11. Prillettensky I. Human moral and political values for an emancipator psychology // The Humanistic Psychologist. – 1996. – V. 24. – № 3.
12. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию. – Москва: АСТ: АСТ Москва, 2008.

L. Lytva. The vital need for the hero of time of the information society.

In the paper the problem of the personality's socialization in the conditions of the information society's development is analyzed, as well as it is stressed on the thesis concerning the socially conditioned positive attention as one of the central developing mechanisms of the personality in forming of the socialization project of modernity.

Keywords: *phenomenological concept of personality, positive attention, self-determination, conformism, fully functioning person, emancipation of society.*

УДК 316.64:32-053.81(477)

К. А. Буш

СПЕЦИФІКА ПРОЯВУ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

У представленій статті розглянуто питання політичної свідомості сучасної української молоді. Висвітлена проблема та причини політичної відчуженості молоді. З'ясовано зміст поняття «політична свідомість». Присвячено увагу чинникам формування політичної свідомості. Розглянуто рівень політичної активності молоді за результатами соціологічних досліджень проведених в Україні.

Ключові слова: політична свідомість, політична активність, політична культура, політика, українська молодь.

Актуальність теми обумовлена тим, що утвердження української державності, демократизація суспільства вимагають нових підходів до процесів формування політичної зрілості молоді. Протиріччя та конфлікти перехідного стану українського суспільства, поширення нових політичних цінностей створюють реальну загрозу для світогляду молодої людини. Тому особливої уваги заслуговує дослідження політичної свідомості молоді, соціалізація якої протікає в умовах економічної нестабільності й проявів соціальних конфліктів.

Проблемою формування політичної свідомості, а також розвитку політичної культури українських громадян займаються такі вчені як В. Бебик, М. Головатий, Є. Головаха, В. Лісовий, Н. Паніна, Ю. Пахомов, В. Ребкало та ін. Варто зазначити, що психологічні чинники становлення політичної свідомості молоді розкривались у працях таких науковців як Д. Гордєв, М. Сапожніков, О. Ульодов.

Завданням цієї статті є розглянути сучасний стан політичної свідомості української молоді.

Проблема досліджуваної теми полягає в тому, що молодь має бути найактивнішою верствою населення і приймати активну участь в політичному житті суспільства, проте наразі українська молодь майже не цікавиться політикою.

Суб'єктивна сторона політичного життя знаходить своє віддзеркалення в політичній свідомості. Політична свідомість здатна випереджати практику, прогнозувати розвиток суспільно-політичних процесів. Отже, вона здатна справляти значний вплив на політичне життя, на динаміку політичної культури суспільства. Крім того, від рівня політичної свідомості багато в чому залежить політична поведінка, характер політичної діяльності, як окремих людей, так і їх суспільно-політичних об'єднань.

Російський аналітик Е. Шестопає дає таке визначення політичної свідомості: «сприйняття суб'єктом тієї частини реальності, котра пов'язана з політикою, з питаннями влади і підпорядкування, державою та її інститутами» [11]. Подібної позиції дотримується вітчизняний політолог В. Бебик, однак, трактує її значно ширше: «політична свідомість є сукупністю раціональних і емоціонально-чутливих, теоретичних і емпіричних, ціннісних і нормативних, свідомих і підсвідомих уявлень

суб'єктів політики щодо подій, явищ і тенденцій, пов'язаних з питаннями політичної влади» [3]. Політична свідомість розуміється як складна сукупність ментальних явищ, у яких проявляється індивідуальне й колективне сприйняття політики учасниками політичних процесів.

Поняття «політична свідомість» тісно співвідноситься з поняттям «політичної людини» Арістотеля. Великий мислитель був переконаний, що поведінка людини формується суспільством, у процесі реагування на його традиції, мораль, інституції. Саме тому Арістотель зазначає у творі «Політика», що людина, яка знаходиться поза політикою і не здатна вступати у спілкування або не вважає себе істотою самодостатньою і не відчуває потреби ні в чому, вже не виступає елементом держави, «стає або твариною, або божеством». «Людиною політичною» стає індивід, якщо він вступає у відносини з владою, її інституціями. Політична свідомість є властивістю діяльності в політичній сфері і в її виходах на громадянську, неполітичну сферу.

Політична свідомість знаходить своє чітке вираження в політичних переконаннях. Відомий фахівець Р. Лейн у роботі «Політична людина» виводить вісім елементів усередині основних переконань: переконання індивідуальної ідентичності; уявлення про інших; уявлення про владу й авторитет; потреби, мотиви, цінності; етичні проблеми; способи пояснення явищ і подій; розуміння структури політичної інтерпретації; поняття і використання знань.

Переконання незалежно від їх міцності та ієрархічної підпорядкованості дають змогу суб'єктові політики раціоналізувати свою участь у політичній діяльності, краще орієнтуватися в політичному просторі й часі. Переконання дає змогу швидше виробити власну позицію, зіставити своє бачення політики з іншими учасниками політичного процесу.

Отже, політична свідомість – це сприйняття суб'єктом тієї частини реальності, що пов'язана з політикою, це суб'єктивний образ політичної системи. Знання та уявлення про політику не є продуктом індивідуальної свідомості. Особистість набуває їх в процесі політичної соціалізації із навколишнього середовища. Політична свідомість вбирає в себе як ідеологічні компоненти (політичні знання, цінності, переконання), так і психологічні (політичні почуття, емоції, переживання, орієнтації та настрої).

За змістом політична свідомість включає в себе певні політичні ідеї, погляди, теорії, інтереси, настрої, почуття, а за специфікою прояву вона

активно впливає на інші форми суспільної свідомості, має часто досить високий ступінь відображення соціально-класових інтересів.

Глибина розвитку компонентів політичної свідомості соціального суб'єкта визначає рівень його політичної освіченості та зрілість політичної культури в цілому. Звичайно, політичні знання, уявлення – відносні, як і людські знання взагалі. Нерідко вони мають різний ступінь адекватності реальному стану речей, оскільки ґрунтуються не лише на об'єктивних фактах, а й на домислах, неперевіреній інформації, необґрунтованих, упереджених теоріях тощо. Це зумовлює і незрілість політичної культури в суспільстві, необхідність її підвищення та збагачення [6, 79-80].

Система компонентів політичної свідомості формує світогляд суб'єктів політики – їхнє розуміння світу, місця і ролі в ньому людини. Світогляд може бути матеріалістичним, ідеалістичним, позитивістським, релігійним тощо.

Залежно від критерію, взятого за основу розрізняють різні рівні політичної свідомості. За ознакою суб'єкта політики (соціологічний підхід) розрізняють такі її рівні:

- масова політична свідомість;
- політична свідомість соціальної спільноти (клас, нація, професійна, вікова група і т. ін.);
- політична свідомість особи.

Оскільки політична свідомість формується і функціонує в процесі життєдіяльності суспільства, його політичних інститутів і суб'єктів політики, то вона тісно пов'язана з реальними потребами й інтересами громадян, а тому досить динамічна, залежна від впливу різноманітних факторів – як позитивних, так і негативних. Реальні політичні відносини є першоджерелом формування й функціонування політичної свідомості. Тому першим рівнем духовного відображення політичного життя є емпірична політична свідомість, яка базується на безпосередньому практичному досвіді суб'єкта. Емпірична й буденна політична свідомість, як правило, відображають лише поверхневі процеси, не проникаючи в їхні сутнісні характеристики. Особливостями емпіричної й буденної політичної свідомості є її суспільно-психологічна вираженість через почуття, настрої, емоції, імпульсивність, гостроту сприймання політичних процесів і подій [4, 28-30].

Важливу роль у функціонуванні політичної системи суспільства відіграє політико-теоретична свідомість, яка є вищим рівнем політичної свідомості. До її складу входять ідеї та погляди, що формуються на підставі наукових досліджень політичних реалій і дають можливість пізнавати глибинні взаємозв'язки й закономірності розвитку суспільства. Завдяки цьому теоретична свідомість стає стрижнем політичної ідеології, що в систематизованій, цілісно-концептуальній формі відображає основні інтереси певного класу, нації чи соціальної групи, їхнє ставлення до влади.

Теоретичний рівень політичної свідомості представлений різними концепціями, ідеями, уявленнями, які мають політичний характер. Усвідомлення політики на теоретичному рівні дозволяє:

- 1) ставити і вирішувати важливі політичні цілі і задачі;
- 2) визначати шляхи організаційно-політичного забезпечення вирішення актуальних проблем;
- 3) визначити засоби і методи їх досягнення;
- 4) коректувати політику з урахуванням даних практичного досвіду.

Різноманітність підходів до структурування політичної свідомості є свідченням складності самого феномену політичної свідомості, прагненням знайти найвідповіднішу модель, яка відтворювала б реальний стан політичної свідомості [2, 89-90].

Роль політичної свідомості в життєдіяльності суспільства важно переоцінити. Адже, вона не є лише відображенням політичного буття. Політична свідомість здатна випереджати практику, прогнозувати розвиток політичних процесів. Відтак, вона здатна впливати на політичне життя, на динаміку політичної культури суспільства, а також на всі інші сфери суспільного життя [1, 20-21].

Формування політичної свідомості залежить не тільки від тієї об'єктивної ситуації, у якій розвивається цей процес. Велике значення мають і фактори суб'єктивного характеру, зокрема:

- 1) зовнішні, до яких належать інститути політичної системи, національні та соціальні групи, різні неформальні об'єднання, під впливом яких відбувається соціалізація особистості;
- 2) внутрішні, що характеризують механізми світосприймання, аналізу та прийняття рішень тощо. Останні охоплюють потреби, інтереси, духовні цінності, індивідуальні психологічні якості людини.

Формування політичної свідомості відбувається в процесі політичного життя, є історично і соціально зумовленим продуктом політичної

життєдіяльності людей, їх політичної творчості, який відбиває процес опанування суспільством, націями, класами, іншими соціальними спільнотами та індивідами політичних відносин, а також розвиток їх власної сутності і значною мірою залежить від характеру, темпу, змісту процесу політичної соціалізації молоді особи.

Українське суспільство є вельми поляризованим. Воно не має внутрішньої єдності. Це, як правило, пояснюється довгим періодом відсутності державності в українській нації, насиллям над нею чужої волі – через існування в минулому у складі поліетнічних імперій. В умовах незалежного розвитку до цього додалася низка «векторів розділення» української спільноти за різними ознаками: соціальними, політичними, ідеологічними тощо. А сучасній політичній свідомості України до того ж притаманний низький ступінь довіри населення до державних інститутів влади, ігнорування законних способів розв'язання конфліктів, переважання емоційних регуляторів у політичній діяльності.

Говорячи про політичну свідомість української молоді, можна навести дослідження, проведене в Запоріжжі в 2012 році, результати якого демонструють, що 37,3% молоді мало цікавиться політикою і хоча вони чули про вибори до Верховної Ради (76,7%), лише 36,8% остаточно вирішили голосувати [9]. Ці результати говорять про те, що молодь дуже мало цікавиться політикою.

Також низький рівень політичної свідомості демонструють результати ще одного дослідження, проведеного соціологічною групою «Рейтинг» на парламентських виборах 28 жовтня 2012 року, свідчать про те, що молодь зовсім не активна, кількість молодих людей, які прийшли проголосувати становить лише 18% [5].

Згідно з даними О. Петрунько, причинами відчуження молоді від політичної активності є: наявність інших планів, інтересів; індивідуально-психологічні особливості; небажання брати на себе відповідальність; негативне ставлення до політики взагалі тощо [8, 98-101]. Така байдужість пояснювалась також зневірою студентської молоді у можливостях свого впливу на владу та політичну ситуацію в країні, розчаруванням у певних лідерах та ідеях.

Формування політичної культури студентської молоді пов'язане з цілою низкою чинників: індивідуально-психологічними (інтелектуальні особливості, особистісні риси, ціннісні орієнтації), соціально-

психологічними (вплив батьків, друзів, закладів освіти, ЗМІ), соціально-економічними (економічне становище як країни в цілому, так і конкретної особистості зокрема). Ряд дослідників наголошує на зв'язку між рівнем політичної активності та рівнем соціального інтелекту [7]. Інші ж акцентують увагу на такому факторі, як політичні орієнтації батьків.

Одним з чинників, що суттєво вплинули на політичну свідомість та активність українського студентства, стали перипетії президентських виборів 2004 року, «помаранчевої революції». Також підірваний авторитет влади був під час подій, які трапилися зимою – навесні 2001 р., коли Україна опинилася в стані політичної кризи, яка була пов'язана з вбивством журналіста Г. Гонгадзе, коли у процесі слідства стали проявлятися негативні явища у верхніх ешелонах влади.

Висновки. Причин політичного відчуження сучасної молоді може бути багато, але головне на данному етапі вирішити проблему мотивації, заохочення молоді до участі у політичному житті, тобто запровадження системи ціннісних мотивів політичної залученості.

Молодь найбільш схильна до інновацій і найменш скована стереотипами минулого. Перед сучасною молоддю відкриваються можливості самостійної інтерпретації соціальної дійсності і вибору способів дій, стилю життя, що, на її думку, найбільш адекватні суспільним змінам. У політичній сфері молодь здатна здійснити значну підтримку новообраного політичного курсу, сприйняти західні демократичні цінності з урахуванням власних національно унікальних традицій, виступити не тільки об'єктом, але й активним суб'єктом молодіжної політики. Саме тому дуже важливо залучати молодь до політичного життя країни.

Л і т е р а т у р а

1. Андрущенко В. Політологія: наука про політику: підруч. для вищ. шк. / В.Андрущенко, В.Г.Кремень, М.І.Горлач. – 3. вид.– Київ; Харків: Єдинорог, 2001.
2. Бабкіна О.В. Політологія: Посібник для студ. вузів / О.В. Бабкіна, В.П. Горбатенко, С.П. Дмитренко, В.Т. Дорофей, Є.Ф. Безродний. – Київ: Видавничий центр «Академія», 2004.
3. Бебик В.М. Політологія для політика і громадянина: монографія. – Київ: МАУП, 2003.
4. Бурачук В. Соціальні переживання та політичний міф. – Політична думка. – 2001. – № 1-2.
5. Вибори в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://electioninfo.org.ua/?i=1251>.

6. Дембицька Н. Когнітивний аспект політичної свідомості. – Соціальна психологія. – 2003. – № 1.
7. Лісневська А.О. Рівень соціального інтелекту як фактор політичної активності студентської молоді. – Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. – 2003. – Вип. 21 (серія «Психологічні науки»).
8. Петрунько О.В. Мотиви відчуження сучасної молоді України від активної політичної діяльності. – Педагогіка і психологія. – 1996. – № 1.
9. Пороги: незалежний студентський портал Запоріжжя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://porogy.zp.ua/?page=view&article=4466>
10. Титаренко Т. Революція глазами психолога. – Зеркало недели. – 2004. – 18 декабря (№ 51).
11. Шестопал Е.Б. Психологический профиль российской политики. – Москва: 2000.

C. Bush. Manifestation specificity of political consciousness of modern ukrainian youth.

In this article the question concerning the political consciousness of the modern Ukrainian youth is raised. The problems and causes of political alienation of youth are discovered. The meaning of the concept «political consciousness» is explicated. The attention is focused on the formation factors of the political consciousness. The level of the political activity of the youth on the results of the sociological studies conducted in Ukraine is examined.

Keywords: *political consciousness, political activity, political culture, politics, Ukrainian youth.*

УДК 316.354:378(4)

В. Г. Чугаєвський

**СОЦІАЛІЗУЮЧІ ФУНКЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

Розкрито основні напрями реформування системи вищої освіти України в контексті європейської інтеграції та її ролі в соціалізації молоді.

Ключові слова: *соціалізація молоді, Болонський процес, європейська кредитно-трансферна система, кредити, гармонізація.*

Актуальність проблеми. Процес європейської інтеграції дедалі помітніше впливає на всі сфери життя держави, не оминув він і вищої освіти. Відтак, Україна чітко визначила орієнтири на входження в освітній та науковий простір Європи, здійснює реформування освітньої діяльності у